

PRZEŚCIERADŁO (89) *sb n*

prześcieradło (88), **prześcirađło** (1); prześcieradło : prześcirađło *FalZioł* (4:1).

Pierwsze e, a oraz o jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie); -ście- (7), *-ścié-* (6); *-ście-* *MurzNT* (4), *Mącz* (2); *-ścié-* *SienLek*; *-ścié-* : *-ście-* *OpecŻyw* (5:1).

sg N prześcieradło (9). \diamond *G* prześcieradła (4). \diamond *A* prześcieradło (35). \diamond *I* prześcieradłem (12); *-em* (3), *-(e)m* (9). \diamond *L* prześcieradle (1). \diamond *G* prześcierađł (6); *-ađł* (3), *-(a)đł* (3). \diamond *A* prześcieradła (14). \diamond *pl N a.* *A* prześcieradła (1). \diamond *I* prześcieradły (4) *BudNT*, *LatHar*, *WujNT* (2), [*prześcirađły*], prześcieradłami *MWilkHist* (1). \diamond *du* [*N (cum nm)* prześcieradle.] \diamond *A (cum nm)* prześcieradle (2) *LibMal* 1544/91v, 1545/105.

Sł stp: prześcieradło, prześcirađło, *Cn:* prześcieradło, *Linde* także *XVIII w.*

Kawałek tkaniny (najczęściej lnianej) służący do różnych celów (najczęściej jako bielizna pościelowa, ręcznik lub rodzaj okrycia ciała); linteamen *Murm*, *Mymer*¹, *PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *linteum* *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Vulg*, *Cn*; *sindon* *PolAnt*, *Mącz*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *lodix* *Calep*; *cadurcum*, *plaga*, *plagula* *Cn* (89) : *ZapMaz III T* 1/451v; [*Jesus*] flozył s fiebie fweé odzienijé/ na znamię fwé czyłtoty ij niewinności/ przęcieradłem [!] fie przepáł *OpecŻyw* 91, 91v, [155], 157v; *Iakom ya sdomu yego nyewssyala parel [lege: pereł] y dw plysku Colnyerzu plascza ostrodomskiego [...] dw pyerzyn pyaczy podussek y czterech przesczyeradl Tako my bog pomozi y yego maka. ZapWar* 1542 nr 2557, 1524 nr 2300, 1532 nr 2471; *Linteamen. eyn leyloch. Przełcyeráđło* *Murm* 147; *Mymer*¹ 29v; *pothym wezmi prześcieradło: maczay ie w oney wodzie w ktorey zioła wrzały, á wwiń wżytko ciało w ono prześcieradło mokre FalZioł II* 19a; *Pierwey niżli czechy na pierzyny obleczesz á przęcirađła na łóże położyfz: rozwies ie w świetniczy á zakurz pod nimi kadzidłem FalZioł V* 65, II 19a [2 r.], V 69v; *powyada yfch połchwi yedney y przęczyeradla poziczela Schimunovi LibMal* 1544/91v, 1545/105, 1546/117; *MurzNT Mar* 14/51, 52, 15/46 [2 r.]; *WyprKr* 115v; *A Iozef wzięwłzy ciało [Chrystusa]/ wwinął ie w czyłte prześcieráđło. BibRadz Matth* 27/59; *Słowo Greckie Syndon podczas známionuie płotno lniane/ y prześcieradło iakołmy tu wykłáđáli/ áczkolwiek ná thym mieyfcu vzeni ludzie przez prześcieráđło rozumieią nieiakie lniane odzienie ktorego na on czás Zydwie vzywáli. BibRadz II* 29d *marg*, *Iudic* 14/12, 13, *Mar* 14/51, II 29d *marg*, *Mar* 14/52; [*Joanna*] wwiła łobie głowę prześcieráđłem *BielKron* 238, 420v; *Mącz* 195a; *Kobiercámi ze wřzech łtron ściány zobijano/ Prześcieráđlá tkankámi/ w koło zbrámowano. BielSat* D2v; *BudNT Ioann* 19/40, *Luc* 23/53; y chcąc iego [*pobitego mnicha*] grzebiet ogláđác/ zákryciem go kazał prześcieráđłem *SkarŻyw* 99, 141, 440, 519; (*did*) *Philemon záyrzawłzy do grobu (-) Bo/ bo/ bo/ pánowie połzedł [Chrystus] Bá y prześcieráđlá odłzedł. MWilkHist* D, D2; *WerGość* 218; *BielRozm* 27; *Calep* 611a; *GrabowSet* P4v; *Godźieneś P. Iezu Chryłte wřelkiey czći y chwały/ od S. Nykodemá máściámi wonnemi pomázány/ y w prześcieráđło od S. Iozephá kupione wwiniony. LatHar* 544, 81, 702, 708 [2 r.], 714 [2 r.], 727, 737; *A niektory młodźieniec łzedł zá nim odźiany prześcieráđłem ná nágie ciało WujNT Mar* 14/51, *Matth* 27/59, s. 122 [2 r.], *Mar* 14/52, 15/46 [2 r.], s. 184 (21); [*BierRaj* 1530 M5; [*Chrystusa*] z krzyza w niełzpor flożono v matki na łonie położono, małciami pomazano, w prześcirađło wwináwłzy w grobie z płáčem w Complethę pochowano. Pozdraw B2; *Połchewki przęczieradla Rabki thełch thám widal ZapWpolActAdv* 1550 205/153v; *niemáłz żadnych máteracow/ żadnych prześcieráđł.*

BusLic 3v; CracArtific 1552 nr 650; tamże dwie prześcieradlee [!], nowych jest prześcieradł 9 swy roboty. InwMieszcz 1559 nr 88].

W połączeniu z przymiotnikiem oznaczającym gatunek tkaniny (2): anym wszął przeschczyradla ploczennego *ZapWar 1513 nr 2126; Przełczieradło kitaiczone czerwone do nośzenia łzath WyprKr 92; [dwie prześcieradle wielkie [z] [poprawka wydawcy zbędna] prostego płótna InwMieszcz 1575 nr 200; 3 obrusy, 4 ręczniki, 2 prześcieradle lniane, a 3 paciesne InwMieszcz 1585 nr 264].*

W połączeniach szeregowych (1): Kobierce/ prześciéradla/ roskoflné pierzyny/ na to loże fluffalo/ gdzie dzieciątko leżało *OpecŻyw 19; [Gołpodarze domow gościnnnych/ cokolwiek pościeli prześcieradł wezgłow/ j inłzych gościnnnych potrzeb máią/ do dziedzictwá należą. SzczerbSpecSax 141, 135 (Linde)].*

W charakterystycznych połączeniach: prześcieradło czyste (5), mokre, nowe, wielkie (2); prześcieradło kitaiczone, lniane, pacześne, płocienne, prostego płótna; prześcieradło kupić (4), często odmieniać, położyć na łoże, porzucić (3), pożyczyć, ukraść (2), włożyć [na kogo], zbramować (2), zjąć; w prześcieradło obleczony, uwinąć (a. zawinąć, a. uwinienie, a. uwiniony, a. obwinion) (15), zawiązać [co]; prześcieradłem obwiązać, obwinąć się (a. obwinion, a. uwinąć, a. uwiniony) (6), odziany, opasać się (a. przepasać się) (2), pokryty, ucierać, uwić głowę, zakryć, związać [co] (2).

*Wyrażenia: »prześcieradło białe« (2): OpecŻyw 157; wymy go [konia] dobrze onym ługiem/ támże niech połtoi áże dobrze ołchnie/ potym włoż nań prześciérádło białe/ y gunię możefz *SienLek 190v.**

»prześcieradło cieniúskie (a. [cienkie])« [szyk zmienny] (1): Sindon – Czięniuskie przefczieradło. *Calep 982b; [InwMieszcz 1581 nr 235].*

»prześcieradło łożne« (1): Zeznala thełch y zdrugiego spidwálka kthori othworem łtall dwye połchwy wyła y dwyą przefzczyeradlye lozne dobre *LibMal 1544/91v.*

Szeregi: »prześcieradło abo chusta« (1): Káždy gołpodarz v domu łwego/ niech ma [...] prześcierádło ábo chuftę ná długiey tyczy/ ktoráby rozmoczywłzy ogień gálzono *ModrzBaz 83v.*

»obrus a(1)bo prześcieradło« (2): przyłzli do iedney źiemiánki ná wsi/ rzekli iey: [...] małz iákie obrufy albo prześcierádłá ku poświęceniú *BielKron 420v [idem] WerGość 218.*

*»prześcieradło i (a) rańtuch« (2): ZapWar 1527 nr 2534; Iezu kthorys z małciami przefcieradłem czyłtem y rańthuchem byłes obwinion. łmi(łuj) łie nad nami. *TarDuch C7.**

»prześcieradło albo rąbek« (1): Sindon, Cienkiey á subtilney lnianey przędze prześcierádło álbo rąbek/ ráńtuch. *Mqcz 395a.*

Synonim: płachta.